

स्वचालित कम्प्युटरकृत कारोबार प्रणाली (Automated Computerized Trading System)

नेपाल स्टक एक्सचेञ्जले सुचिकृत धितोपत्रको कारोबारका लागि अपनाउदै आएको खुल्ला बोलककोल प्रथा हटाई विधिवत रूपमा भाद्र ७, २०६४ अर्थात २४ अगष्ट २००७ देखि स्वचालित कम्प्युटरकृत प्रणाली (Automated Computerized Trading System) लागू गरेको छ । यो प्रणाली ख्याति प्राप्त कम्पनी वेलायतको Comdaq Ltd. ले अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य र मान्यताको आधारमा धितोपत्र ऐन, २०६३ र यस सम्बन्धी नियम तथा विनियम अनुसार परिमार्जन गरी तैयार गरेको छ । यस प्रणाली अर्न्तगत हुने धितोपत्र कारोबार वारे देहाय अनुसार संक्षेपमा प्रकाश पार्ने प्रयाश गरिएको छ :

ग्राहक व्यवस्थापन :

यस प्रणालीमा ग्राहक व्यवस्थापन फारमको व्यवस्था गरिएको छ । यसमा ग्राहकसंग सम्बन्धित विवरणहरु जस्तै नाम, ठेगाना, बाबुको नाम, बाजेको नाम, फोन नम्बर, ग्राहकको परिचयपत्र नम्बर आदि उल्लेख गर्नुपर्ने हुन्छ । कम्प्युटरमा यी विवरणहरु उल्लेख गरिसकेपछि निज ग्राहकबाट खरिद विक्री आदेश प्राप्त भएमा आदेश दर्ता क्रमानुसार सोही नामबाट आदेशपत्र कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ ।

आदेशपत्र : ग्राहकबाट सदस्य दलालहरुलाई प्राप्त हुने आदेश शेयर खरीद वा विक्रीका लागि हुनेछ । यदि प्राप्त आदेशहरु शेयर खरीदका लागि भएमा आदेश सम्बन्धी विवरणहरु प्रविष्ट गरी खरीद बटनमा click गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यस्तै गरी यदि विक्रीका लागि भएमा विक्री बटन click गर्नुपर्ने हुन्छ । यसरी आफुले प्रविष्ट गरेका सम्पूर्ण विवरणहरु होशियारीपूर्वक ठिक छ छैन रुजु गरी ठिक भएमा मात्र खरीद विक्री बटन थिच्नु पर्दछ ।

मूल्य : शेयर खरीद विक्रीका लागि लगानीकर्ताले खरीद विक्री आदेशमा उल्लेख गरेको रकमले मूल्यलाई जनाउँछ । लगानीकर्ताले आदेशपत्रमा मूल्य तीन किसिकले उल्लेख गर्न सक्दछ : (क) स्थिर मूल्य (ख) मूल्य सीमा (ग) बजार मूल्य ।

तर स्थिर मूल्य र मूल्य सीमा तोक्दा विनियम बजारको मूल्य परिवर्तन सीमालाई विशेष ध्यान दिनुपर्छ । यदि तोकिएको मूल्य सो सीमा भित्र नपरेमा सदस्य दलालले कारोबारका लागि अंकित गर्न सक्ने छैनन् । त्यस्तै गरी बजार मूल्यमा आदेश प्रविष्टि गर्न लगानीकर्ताले दलालले नै उपयुक्त ठानेको मूल्यमा कारोबार गर्न खरीद विक्री आदेश दिएको हुनुपर्नेछ । हुनत विक्रेताको चासो जहिले पनि बढी मूल्यमा विक्री गर्ने रहेको हुन्छ भने खरीदकर्ताको जहिले पनि कम मूल्यमा खरीद गर्ने मनसाय हुन्छ । पूर्णप्रतिस्पर्धात्मक रूपमा कारोबार प्रक्रिया अघि बढाउन कम्प्युटर मार्फत घटाघट/वढावढ (Negotiation) गर्नुपर्ने हुन्छ । तर साधारणतया एउटा खरीद विक्री आदेशमा उल्लेखित शेयर संख्या एकमुष्ट प्रविष्टि नगरी टुक्राएर प्रविष्टि गर्ने अख्तियारी सदस्य दलाललाई हुदैन ।

कारोबार कार्यान्वयन :

सदस्य दलालहरुले खरीद विक्री आदेश कार्यान्वयनका लागि तीन वटा अवस्थाहरु रहेका छन् :

१. प्रारम्भमा (At The Opening -ATO): यस अर्न्तगत कारोबार गर्न गराउन चाहने सदस्य दलालहरुले सम्पूर्ण कुराहरु भरी ATO मा क्लिक गरी आदेश प्रविष्टि गर्नु पर्नेछ । हाल यसका लागि विनियम बजारले ११:३० देखि ११:५९ सम्म समय दिएको छ । १२:०० बजे उपलब्ध खरीद तथा विक्री आदेशलाई मूल्य तथा समय क्रमानुसार इन्जीनले कारोबार गराउनेछ । यस कारोबारका लागि मूल्य सीमा अघिल्लो दिनको मूल्य सीमाको ± 5 प्रतिशत हुनेछ । यसपछि मूल्य परिवर्तन सीमा ± 2 प्रतिशत हुनेछ । तर ATO मा कुनै कारोबार नभएमा मूल्य परिवर्तन सीमा अघिल्लो मूल्यको ± 2 प्रतिशत हुनेछ ।

२. निरन्तर कारोबार (Continuous trading) : १२ बजे उप्रान्त कारोबार शुरु हुनेछ । यसमा नियमानुसार सदस्य दलालहरुले अंकित गरेको कारोबार मूल्यमा Price time priority को आधारमा Trading engine ले कारोबार गराउनेछ ।

३. अन्त्यमा (At The Close -ATC) : यदि विनियम बजारले कारोबारको अन्त्यमा कारोबार संख्या वा समय तोकेको भए सोको आधारमा औषत अन्तिम मूल्य गणना गर्नेछ । यस अवस्थामा यदि सदस्य दलाले ATC मा आदेश प्रविष्टि गरेको भए गणना गरिएको अन्तिम मूल्यमा कारोबार हुनेछ ।

प्रविष्टि गरेको आदेश कायम रहने समयावधि (Retain until) :

१. दिनको अन्त्यसम्म (End Of the Day - EOD) : आदेश प्रविष्टि गर्दा सदस्य दलालले यो अवस्था छनौट गरेमा उक्त आदेश कारोबार समयसम्म बहाल रहनेछ । तत्पश्चात उक्त कार्यान्वयन नभएको आदेश खारेज हुन्छ ।

२. रद्द नगरेसम्म बहाल (Good Till Cancelled - GTC) : सदस्य दलालले आदेश प्रविष्टि गर्दा यो अवस्था छनौट गरेमा त्यस्तो आदेश रद्द नगरे GTC अवधि सम्म बहाल रहनेछ । धितोपत्र बजारको सदस्यता तथा कारोबार विनियमावली

अनुसार खरिद विक्री आदेशमा अवधि उल्लेख नगरेमा त्यस्तो आदेश १५ दिन बहाल रहने व्यवस्था भए अनुसार यस्तो अवस्थामा प्रविष्टि गरेको आदेश १५ दिन बहाल रहनेछ ।

कारोबारका शर्तहरू (Conditions) :

१. विना शर्त (None) : सदस्य दलालले विना शर्त कारोबार गर्न चाहेमा यस अन्तर्गत खरीद विक्री आदेश प्रविष्टि गर्नु पर्नेछ ।

२. तुरुन्त वा रद्द (Immediate Or Cancel - IOC) : यस शर्तमा कारोबार गर्न चाहने सदस्य दलालले प्रविष्टि गरेको आदेशमा उल्लेखित शेयर संख्या पूर्ण वा आंशिक रूपमा उल्लेखित मूल्यमा कारोबार गर्न खोजेको बुझिने हुनाले सोही अनुसार कारोबार हुनेछ ।

३. गर वा मार (Fill Or Kill - FOK) : यस अन्तर्गत कारोबार गर्न चाहने सदस्य दलालहरूले प्रविष्टि गरेको आदेशमा उल्लेख शेयर संख्या र मूल्यमा तुरुन्त कारोबार गर होइन भने नगर भन्ने बुझिने हुनाले कारोबार हुन नसकेमा आदेश तुरुन्त रद्द हुनेछ ।

४. सबै कारोबार गर वा नगर (All Or None - AON) : यदि सदस्य दलालले यस शर्तमा खरिदविक्री आदेश प्रविष्टि गरेमा आदेशमा उल्लेखित सबै शेयर उल्लेखित मूल्यमा कारोबार हुन सक्ने भएमा कारोबार हुनेछ, अन्यथा हुने छैन । तर यसमा कार्यान्वयन नभएको आदेश Public Order Book मा Pending Order को रूपमा कायम रहनेछ ।

कारोबार राफसाफ प्रक्रिया :

माथि उल्लेखित प्रक्रियाबाट भएको कारोबार T+3 भित्र हुनुपर्नेछ । अन्तराष्ट्रिय मूल्य र मान्यता अनुरूप T+3 अवधिलाई पनि विभिन्न किसिमले रकम तथा कागजात बुझाउन विभाजन गरिएको छ । अतः सदस्य दलाल, लगानीकर्ता तथा अन्य सम्बन्धित पक्षहरूले विशेष ध्यान पुऱ्याउन पर्ने मुख्य बुँदाहरू यस प्रकार छन :

- सदस्य दलालले कारोबार गरेको दिनलाई T+O भनिनेछ ।
- सदस्य दलालले T+1 अर्थात कारोबार गरेको दिनको भोलिपल्ट आ-आफ्ना ग्राहकहरूका लागि खरीद गरिएको धितोपत्र वापत बुझाउनुपर्ने रकम विनिमय बजारमा बुझाउनु पर्नेछ । यसरी रकम बैंक भौचर पेश गर्नु अघि खरिद सम्बन्धी विवरण सम्पूर्ण कम्प्युटर प्रविष्टि गर्नुपर्नेछ । T+1 मा भौचर पेश नगरी Approve नभए Buyer सदस्य T+2 का दिन कारोबार प्रक्रियामा संलग्न हुन पाउने छैनन ।
- सदस्य दलालहरूले Floor Sheet मा उल्लेख भए देहाय अनुसारको रकम दाखिला गर्नुपर्नेछ :
सम्भौता रकम, NEPSE Commission, श्रोतमा लाग्ने ब्रोकर कमिशन कर (TDS), र SEBO Commission ।
- T+2 मा विक्रीकर्ता सदस्य दलालले नामसारीका लागि आवश्यक सम्पूर्ण कागजात तथा शेयर प्रमाणपत्र पेश गर्नुपर्नेछ ।
- कथंकदाचित T+2 मा कागजात पेश गर्न नसकेमा निज सदस्य दलालले T+3 मा पनि कागजपत्र बुझाउन सक्नेछ तर निज कारोबार प्रक्रियामा सहभागी हुन पाउने छैन ।
- T+3 मा कागजपत्र नबुझाएमा निजको कारोबार T+4 का दिन रद्द गरिनेछ । सो दिन कारोबार गर्नबाट बञ्चित हुनेछ ।
- यदि राफसाफ गरिएको कारोबारको खरीदकर्ताले Blank Transfer मा राख्न चाहेमा वा Name Transfer मा पठाउन चाहेमा T+5 भित्र गरिसक्नुपर्नेछ ।
- सदस्य दलालहरूले Settlement and clearing का लागि Data Entry गरिसकेपछि पुनः एकपटक रुजु गरी ठिक देखिएमा मात्र Approve का लागि पेश गर्नु पर्नेछ । एकपटक Approve गरिसकेपछि सोलाई संशोधन गर्न सकिने छैन ।
- खरीद गर्ने लगानीकर्ताहरूबाट सदस्य दलालले खरीद आदेश दर्ताको समयमा नै केही रकम पेशकी स्वरूप माग गर्न सक्नेछ ।
- लगानीकर्ताहरूले कारोबार कार्यान्वयन गर्नु पूर्व आवश्यक सम्पूर्ण कागजातहरू उपलब्ध गराउने जिम्मेवारी लगानीकर्ताको रहनेछ ।

-0-